

Lærerkursus i humor

Træning i at bruge lærerens og elevernes humor til gode læringsmiljøer og god undervisning

Humor er et kraftigt redskab til læring

Humor kan skabe gode relationer, opmærksomhed, nysgerrighed, ny indsigt, kreativitet, glæde, engagement, afspænding, oplevelser af mestring, fremme modstandsdygtighed og modvirke stress.

Men humor er også et uforudsigeligt redskab.

Den er flertydig, upræcis, ikke-alvorlig, stærkt individuel, kan have mange former, mange virkninger - og ikke altid gode.

Humor foregår under alle omstændigheder. Det har stor værdi for lærere at kunne håndtere den uhåndterlige humor og nyttiggøre dens store muligheder og forebygge dens skader.

Kurset er for lærere fra samme skole

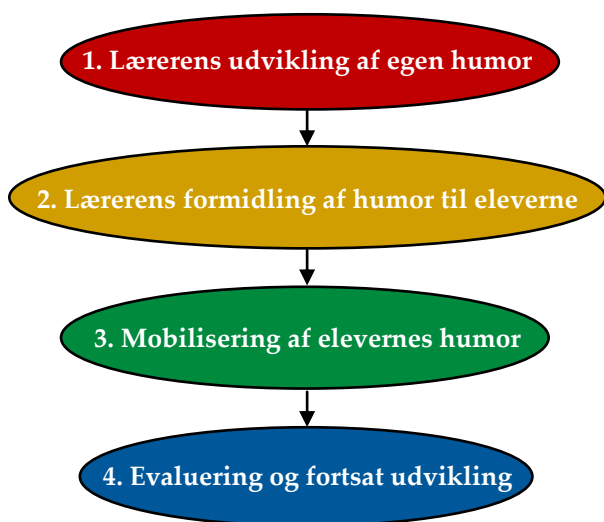
Deltagerne udvikler deres egen humor til brug i egen undervisning og træner i at udnytte elevernes humor også. Deltagerne inspirerer hinanden og evaluerer sig selv. Resultaterne er individuelle og skabes af den enkelte lærer i sin egen klasse.

Kurset er både for lærere med og uden humoristisk sans. Det afgørende er at deltagerne er motiverede for at arbejde med egen og elevernes humor.

Kurset er egnet til alle niveauer fra folkeskole til universitet og voksenundervisning.

4 workshops

Kurset består af 4 faciliterede workshops á 2 timer med lærerkolleger og mellemliggende afprøvninger i lærernes egen praksis:

1. Lærers udvikling af egen humor

Første workshop skal udvikle og støtte den enkelte lærers egen fornemmelse, blik og øre for humor der virker som ønsket. Workshoppen afholdes kort inden begyndelsen af et undervisningsforløb, fx ved semesterstart. Programmet er:

1. Introduktion til humorens teori, praksis og muligheder for at skabe relationer, trivsel og læring.
2. Udveksling af deltagernes erfaringer, både med forberedt og med spontan humor i klasselokalet. Hvor går grænsen for hvad der morsomt – for eleverne, for lærerne, for skolen og for andre?
3. Opgave til næste gang: Find film, fotos, tegninger, lyd, rekvisitter, vittigheder, historier og meget gerne selvironi som (1) læreren selv synes er morsomt og (2) kan bruges fagligt relevant.

2. Lærers formidling af humor

Anden workshop afholdes 1-2 uger efter den første og forbereder formidling af det morsomme stof til eleverne i praksis. Programmet er:

1. Udveksling og evaluering af det fundne morsomme stof: Hvad var morsomt? Hvad gav grin? Hvad var den faglige relevans og læring? Hvordan kan stoffet tilpasses så det virker endnu bedre?

2. Introduktion til udførelse af humor. Komiske virkemidler, registrering af klassens spontane reaktion og løbende tilpasning til klassens humor.

3. Opgave til næste gang: Afprøv det morsomme stof i undervisningen, og find mere stof. Registrer både virkningen og spontan humor i klasselokalet.

3. Mobilisering af elevernes humor

Tredje workshop afholdes 1-2 uger efter den anden og forbereder mobilisering af elevernes humor. Programmet er:

1. Erfaringsudveksling og evaluering af afprøvningen af det morsomme stof: Hvor morsomt var det i klassen? Havde det andre virkninger, fx relationsdannelse, trivsel, læring? Hvordan kan formidlingen af stoffet tilpasses så det virker endnu bedre?

2. Introduktion til elevernes humor og metoder til at mobilisere den, både i faglig undervisning og spontant i klassens kommunikation.

3. Opgave til næste gang: Sæt eleverne til at få hinanden til at grine med humor som på overraskende måde knytter sig til fagets pensum. Registrer virkningen. Stimuler fortsat klassen med forberedt humor og gerne også spontan humor.

4. Evaluering og fortsat udvikling

Fjerde workshop afholdes ved afslutningen af et undervisningsforløb, fx et semester, og hjælper deltagerne til fortsat at udvikle deres brug af humor. Programmet er:

1. Erfaringsudveksling og evaluering af mobiliseringen af elevernes egen humor: Hvad kan kalde elevernes humor frem? Hvad skaber grin hos de andre elever? Hvad var det faglige udbytte?

2. Erfaringsudveksling og evaluering af virkningerne gennem hele forløbet.

3. Opgave til fortsat udvikling: Tilpas praksis med de nye erfaringer. Aftal fortsat ide- og erfaringsudveksling med de øvrige deltagere. Fastsæt egne målsætninger, målemetoder og evalueringskriterier for fortsat brug af humor.

Forudsætninger for kursets virkninger

Lærerens relationskompetence

Kursets virkninger afhænger blandt andet af deltagerens generelle relationskompetencer.

Forståelse og værdsættelse af humor er individuel og afhænger af elevernes udviklingstrin og klassens kultur. Det stiller store krav til lærerens relationskompetence at ramme både eleverne individuelt og kollektivt så det virker efter hensigten:

- Selv om humor i sin natur er tvetydig og uklar, skal læreren være autentisk og intentionen klar.
- Humor kan skabe bånd og mindske afstanden mellem lærer og elev, men læreren skal bevare kontrollen og autoriteten i klassen. Magtforholdet vil altid være asymmetrisk.
- Humor kan skabe frihed i klassens kommunikation, men læreren skal samtidig sætte grænser ved tegn på skadelige virkninger.

Lærerens motivation

Det er afgørende for kursets virkninger at deltagerne selv er motiverede for at bruge humor i deres undervisning. Deltagerne vælger selv deres morsomme stof, målsætninger og succeskriterier, blandt andet for at fremme deres egen motivation.

Målsætningen "gode læringsmiljøer"

Deltagerne konkretiserer selv deres mål for læringsmiljøet til kriterier og parametre som de kan bruge i praksis til at evaluere og tilpasse brugen af humor.

Typiske kriterier kan være humorens virkning på klassens relationer, trivsel og læring. Yderligere kriterier kan være stemning, kreativitet og tryghed.

Der kan tænkes mange måleparametre, fx (1) antal og størrelse af grin i klassen, (2) elevernes egen brug af humor i klassen, (3) elevernes deltagelse i undervisningen samt (4) faglige læringsmål.

Læreren evaluerer selv sine resultater i forhold til de valgte kriterier og parametre. Erfaringsudveksling med kolleger vil kvalificere evalueringen. Elev-evalueringer, fx selvrapportering og/eller interviews, kan yderligere styrke mulighederne for at få humoren til at virke bedst muligt i fremtiden.

Institutionelle rammer for humor

Miljøet omkring læringsmiljøet, altså institutionens regler, mennesker og kultur, skal kunne rumme den humor der bruges. Det er ikke altid oplagt.

Humor kan indebære tvetydighed, forvirring, normbrud og antiautoritær kommunikation. Det kan være svært eller uønsket at håndtere for fx en stærkt regeldrevet institution.

Derfor skal ledelsen være motiveret og rummelig for at lærerne bruger humor, fx fordi det er pædagogisk værdifuldt og giver trivsel på skolen.

Etiske risici

Humor kan være ukonstruktiv og etisk uansvarlig.

Humor kan såre og skade, og især i asymmetriske magtforhold som mellem lærer og elev. Tvetydighed og uklarhed kan gøre nogle elever utrygge, og humor kan isolere elever fra fællesskaber, både tilsigtet og utilsigtet. I værste fald kan humor bruges til mobning og undertrykkelse. Elever kan ikke forventes selv at sige fra hvis deres grænse overskrides og de bliver stødt eller såret af en autoritet.

En lærer kan også få det så godt med at være morsom at det bliver et mål i sig selv, fx på bekostning af faglig læring. Og elever kan forledes til at grine taktisk og kun for at imødekomme læreren.

Lærere bør kende alle disse risici, tale med eleverne om dem og være ansvarlige og relationskompetente i brugen af humor. Lærere skal også have selvindsigt nok til at afstå fra at bruge humor hvis fx humoren mere er for egen skyld end for elevernes. Eller hvis det bliver for krævende for læreren selv og for resultatløst for alle at bruge humor.

Alle disse risici al drøftes løbende gennem lærer-kurset, både i deltagerens evalueringer af egen brug af humor og i erfaringsudvekslingerne.

Humorens etiske risici bør i det hele tages drøftes i alle lærerkollegier og imellem ledelse og lærere, uanset om lærerne skal på kursus eller ej.

Teori bag kurset

Humoristisk sans er individuel

Humor er, blandt meget andet, en personlig egen-
skab.

“Some people have a predisposition to be funny, known as humor orientation”, konstaterer Banas et al. (2011, p. 127) og refererer studier der viser at denne prædisposition især ser ud til at kunne fremme en lærers relationer til sine elever, både i og udenfor klassen.

Men langt fra alle har lige meget humor eller bruger den lige meget. Og det er meget individuelt hvilke former for humor der kan læres. Det gælder ikke mindst beherskelsen af humorens allermest u håndgribelige, men ofte afgørende virkemidler som fx timing, ansigtsudtryk og stemmeføring.

Men også lærere uden megen erfaring med eller fornemmelse for humor kan bruge humor i undervisningen: De fleste lærere kan, eventuelt med lidt hjælp, finde og fremlægge morsomme og fagligt relevante indslag, fx filmklip, tegninger, historier eller sange. Og lærere der ikke selv er morsomme, kan stadig skabe et rum hvor eleverne føler sig tryk-
ge i at bruge humor til at udtrykke sig selv.

Nogle lærere vil også kunne bruge humor i

den spontane kommunikation med eleverne og dermed skabe fornøjelse, fællesskab og tryghed i klassen.

Derfor vil kurset identificere og træne den enkelte lærers humoristiske sans, her forstået som en kompleks evne til at (1) at se og værdsætte hvad der kan være morsomt, (2) at gøre det morsomme morsomt for andre samt (3) at fornemme og lære af hvad andre oplever som morsomt.

Humor er et socialt fænomen

Humor er, blandt meget andet, en kommunikationsform og læres socialt (Vygotsky 1978, Martin 2007) inden den eventuelt videreudvikles individuelt.

Humors helt særlige styrke og vanskelighed som kommunikationsform er at den tillader afsenderen at sige ét, mene noget andet og bagefter benægte begge dele.

Som socialt fænomen kan humor bygge relationer netop fordi den både er individuel og kulturelt betinget: Evnen til at dele humor er et tegn på hvor godt en person forstår en anden. Ved fx at finde en humor som eleverne værdsætter, viser læreren at have gjort en indsats for at lære dem at kende.

Også elevernes egen humor er værdifuld at mobilisere i undervisningen:

- Eleverne kan bidrage til at skabe fornøjelse, fællesskab og tryghed i klassen.
- Elevernes humor viser vigtige træk af klassens interne kultur og dynamik: Hvad er morsomt, hvad er tabu, hvor går grænsen, hvem laver sjov, hvem griner ad det?
- Eleverne kan forsøge at bygge relationer til læreren med humor – eller at udnytte humorens tve-tydighed og frihed til at udtrykke ellers upassende budskaber i den asymmetriske magtrelation.

Kollektiv læring, enten cooperative learning (Kagan & Stenlev 2006) eller mindre strukturerede former, er oplagt til at udforske et så komplekst og kulturelt betinget socialt fænomen.

Derfor træner kurset læreres navigering i humor som socialt fænomen. Dels ved at lærere trænes kollektivt og lærer af hinanden, dels ved at der trænes i mobilisering af elevernes humor.

Tegning af Terry Gilliam, Monty Python.

Menneskers oplevelse af hvad der er morsomt, er stærkt individuel, ud over at den næsten altid også er stærkt socialt og kulturelt påvirket. Ingen teori kan forudsige hvornår denne tegning får et givet menneske til at grine, smile eller more sig stille eller hvornår den opleves som anstødelig, sårende, mærkelig eller blot ligegyldig.

Humor virker uforudsigeligt

At bruge humor til at skabe gode læringsmiljøer er et realistisk, men komplekst mål:

I et review af over 40 års forskning i humor og undervisning konkluderer Banas et al. (2011, p. 137) at *"The use of positive, nonaggressive humor has been associated with a more interesting and relaxed learning environment, higher instructor evaluations, greater perceived motivation to learn, and enjoyment of the course"*.

Særligt om faglig læring konkluderer Banas et al. (ibid.) *"Although the research assessing the impact of humor on actual learning is rather mixed, there is substantial empirical evidence that humor can enhance recall and aid learning."*

Endvidere konstaterer Banas et al. (ibid.) at *"Laboratory experiments (e.g. Schmidt, 2002) have repeatedly demonstrated that, when context is held constant, humorous information is recalled more easily than nonhumorous information"*.

Humor kan således have mange gode virkninger for læringsmiljøer, men virkningerne er stærkt ufor-

udsigelige på grund af flertydigheden og afhængigheden af afsender, modtager og kontekst.

Kurset giver derfor ikke færdige morsomheder til brug direkte i undervisningen. Den enkelte morsomhed kan virke helt forskelligt fra gang til gang, fra publikum til publikum, fra dag til dag. Uanset hvilke virkninger læreren ønsker, skal interventionen kunne tilpasses den konkrete lærer, klasse, faglighed, skole, kultur og andre omstændigheder der påvirker elevernes modtagelse og egen brug af humor.

Det giver heller mening at sigte på specifikke virkninger, fx på relationer, trivsel, læring, kreativitet eller modstandsdygtighed. Humor kan virke på alle disse parametre, også utilsigtet. Derfor er de alle relevante måleparametre for humorens virkning på læringsmiljøet. Det gælder også humorens mulige negative virkninger.

Derfor vil kurset sætte deltagerne i stand til at evaluere deres brug af humor så tilstrækkelig præcist til at de løbende kan tilpasse humoren til klassen og konteksten for at opnå de ønskede virkninger.

Scenen "Sex Education" i Monty Pythons (1983) "The Meaning of Life".

Det er let at forklare hvorfor nogle finder denne scene hysterisk morsom, innovativ og måske endda lærerig, mens andre finder den uudholdeligt plat og stødende. Det svære spørgsmål er hvilke virkninger filmklippet vil få som morsomt indslag i seksualundervisning i en folkeskoleklasse - og om det er en god ide at forsøge det. Det må den givne lærer vurdere i forhold til sig selv og sin planlagte undervisning, til den givne klasse og til de givne rammer (institutionen og kulturen).

Kursusleder Martin Einfeldt

Jeg er selvstændig kommunikationsrådgiver og -underviser.

Jeg er Master i Positiv Psykologi fra Aarhus Universitet 2018. Her har jeg udviklet metoder til humor der virker i undervisning, ledelse og kreativt arbejde.

Jeg er oprindeligt uddannet i skovbrug (forstkandidat) fra Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1992 med efteruddannelser i kommunikation, historiefortælling og psykologi.

Jeg har skrevet bogen "Nabo til en planlagt katastrofe" om at være borgeraktivist i kamp mod det offentlige. Læs hele bogen og find mere på www.martineinfeldt.dk.

FIRMAET
MARTIN EINFELDT

Litteratur

Kurset bygger på veletableret psykologisk og pædagogisk forskning i brugen af humor, men deltagerne behøver ikke selv læse teoretisk litteratur om emnet.

Til de meget interesserede er her nogle væsentlige kilder der har inspireret til kurset:

- Apte, M. L. (1985). *Humour and laughter: An anthropological approach*. Ithaca, NY, USA: Cornell University Press.
- Banas, J. A., Dunbar, N., Rodriguez, D. & Liu, S. (2011). A Review of Humor in Educational Settings: Four Decades of Research. *Communication Education*. 60(1), 115-144.
- Berk, R.A. (2002). *Humor as an Instructional Defibrillator: Evidence-based Techniques in Teaching and Assessment*. Sterling, Va, USA: Stylus Publishing.
- Cleese J. (1991). *John Cleese on Creativity*. Satellit-transmitteret tale afholdt på Hotel Grosvenor House, London, UK.
https://www.youtube.com/watch?v=9EMj_CFPHYc
- Cooper C. D. & J. J. Sosik (2011). The Laughter Advantage: Cultivating High-quality Connections and Workplace Outcomes Through Humor. I Spreitzer G. M. & Cameron, K. S. (red.), *The Oxford Handbook of Positive Organizational Scholarship*, 473-489. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Dweck, C. S. (2006). *Mindset. The New Psychology of Success*. New York, NY, USA: Random House.
- Fredrickson, B. L. (2013). Positive Emotions Broaden and Build. I Devine, P. & Plant, A. (red.), *Advances in Experimental Social Psychology*, Vol. 47. Burlington, MA, USA: Elsevier Academic Press
- Freud, S. (1905). *Der Witz und seine Beziehung zum Unbewußten / Der Humor*. Frankfurt am Main, Tyskland: S. FISCHER Verlag.
- Führ, M. (2007). Hvad humor er – og hvad den pædagogiske verden primært bør vide om humorforskningens resultater. I Lyhne J. & Knoop, H.H. (red.), *Positiv Psykologi Positiv Pædagogik*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Gervais M. & Wilson, D. S. (2005). The Evolution and Functions of Laughter and Humor: A Synthetic Approach. *The Quarterly Review of Biology*. 80(4), 395-430.
- Helitzer, M. (1987). *Comedy Writing Secrets. How to Think Funny, Write Funny, Act Funny and Get Paid For It*. Cincinnati, OH, USA: Writer's Digest Books.
- Kagan S. & Stenlev, J. (2006). *Cooperative Learning. Undervisning med samarbejdsstrukturer*. København: Alinea.
- Koestler, A. (1964). *The Act of Creation*. London, UK: Hutchinson.
- Linder, A (2016). *Professionel relationskompetence. Stjernestunder i det relationelle univers*. Frederikshavn, DK: Dafolo.
- Martin, R. A. (2007). *The Psychology of Humor. An Integrative Approach*. Burlington, MA, USA: Elsevier Academic Press.
- Schmidt, S. R. (2002). The humor effect: Differential processing and privileged retrieval. *Memory*. 10, 127-138.
- Seligman, M. E. P. (2011). *Flourish. A Visionary New Understanding of Happiness and Well-being*. New York, NY, USA: Free Press, Simon & Schuster.
- Strong, T. (2013). *Understanding Humour: A Teacher's Handbook*. Kingston, Ontario, Canada: Queen's University.
- Vorhaus, J. (1994). *The Comic Toolbox*. Los Angeles, CA, USA: Silman-James Press.
- Vygotsky L.S. (1978). *Mind in Society*. Cambridge, MA, USA: Harvard University Press.